

بررسی ارتباط میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با سبک ارتباطی معلمان

لطیف قطبی

کارشناسی ارشد مهندسی نرم افزار

نام نویسنده مسئول:

لطیف قطبی

چکیده

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی علاوه بر این که مرجع تأمین بسیاری از نیازهای فرهنگی و اجتماعی اعضای خود هستند، این امکان را برای اعضا فراهم می‌کنند که همزمان با انجام سایر فعالیت‌های اجتماعی از طریق رایانه یا تلفن همراه، فعالیت خود را در این جوامع مجازی نیز پیگیری کنند. در عصر جهانی شدن و با ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی، فضایی مجازی در کنار فضای واقعی ایجاد شده که این دو، تأثیر متقابلی بر یکدیگر دارند. در همین راستا، برای سنجش ارتباط میان این دو فضا اعم از زمانی که افراد به اینترنت اختصاص می‌دهند و سایر آثار فرهنگی عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی، از روش پیمایش اینترنتی برای معلمان استفاده شده است. معلمان با اهداف متنوعی از اینترنت استفاده می‌کنند. که مهم‌ترین آن اهداف را سرگرمی دانسته‌اند. میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و شیوه اختصاص وقت به سایر فعالیت‌های اجتماعی، ارتباط وجود داشته و بیشتر پاسخ‌دهندگان اذعان کرده‌اند که به دلیل استفاده بیش از حد از اینترنت مورد اعتراض سایر اعضای خانواده واقع شده‌اند. همچنین میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، با مقوله‌هایی نظیر چگونگی ارتباط با همسر و شیوه محاورات اعضا در محیط بیرونی ارتباط وجود دارند. بنابراین، می‌توان گفت میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی معلمان ارتباط وجود دارد. در این پژوهش، ارتباط میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با سبک ارتباطی معلمان مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، سبک ارتباطی، معلمان.

مقدمه

امروزه با گسترش کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در زندگی روزمره، شاهد شکل‌گیری نسل جدیدی از ابزارهای اینترنتی هستیم که امکانات بیشتری را برای روابط متقابل، مذاکره، گفتگو و به طور کلی، ارتباط دو سویه فراهم آورده است. امروزه ورود به دنیای مجازی و یا بعبارت بهتر زندگی در محیط‌های مجازی امری بدیهی به شمار می‌رود. لازمه تعامل در این محیط‌ها برخورداری از یکسری مهارت‌های فنی و رفتاری است. از مهمترین ویژگی‌های اینترنت ایجاد پیوندهای مناسب بین افراد در اقصی نقاط دنیا می‌باشد. فضایی که در آن امکان ایجاد روابط انسانی و اخلاقی میسر است و می‌تواند کانونی برای ایجاد اخلاق سازنده انسانی نیز باشد.

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، به عنوان مهم‌ترین مصادیق این امر، به محلی برای حضور اقشار مختلف جامعه به‌ویژه جوانان و مکان تبادل آرا و افکار و تأمین نیازهای متناسب با زندگی اجتماعی ایشان تبدیل شده‌اند. شبکه‌های اجتماعی اینترنتی علاوه بر این که مرجع تأمین بسیاری از نیازهای فرهنگی و اجتماعی اعضای خود هستند، این امکان را برای اعضا فراهم می‌کنند که همزمان با انجام سایر فعالیت‌های اجتماعی از طریق رایانه یا تلفن همراه، فعالیت خود را در این جوامع مجازی نیز پیگیری کنند. بر اساس تعریف هلن صدیق بنای، «شبکه‌های اجتماعی، واژه‌ای است که برای نامیدن گروهی از افراد که در میان خود دارای ارتباطات وسیع و مستمر هستند و یک حلقه منسجم ارتباطاتی را تشکیل می‌دهند، به کار می‌رود.» (صدیق بنای، ۱۳۸۷). وی معتقد است، این واژه امروزه بیشتر برای نامیدن پایگاه‌های اینترنتی به کار می‌رود که افراد با عضویت در آنها امکان دسترسی به اطلاعات سایر اعضا، آشنایی با علایق آنها، به اشتراک‌گذاری تولیدات متنی، صوتی و تصویری و نیز تشکیل گروه‌هایی بر اساس علایق مشترک با برخی از دیگر اعضای پایگاه را پیدا می‌کنند (صدیق بنای، ۱۳۸۷). بنابراین، جذابیت شبکه‌های اجتماعی اینترنتی از یک سو و سهولت فعالیت در این دسته از جوامع از سوی دیگر، سبب می‌شود تا رابطه میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تغییرات مربوط به سبک ارتباطی معلمان عضو، به عنوان یک پرسش جدی برای پژوهشگران عرصه فرهنگ و ارتباطات مطرح شود.

از آنجا که افراد در محیطی رشد می‌کنند که بتوانند در آن مهارت‌ها و تواناییهای خود را بکار گیرند و نگرشها و ارزشهای خود را نشان دهند، تیپهای هنری به دنبال محیطهای هنری و تیپهای قراردادی به دنبال محیطهای قراردادی هستند. حال اگر ما الگوی شخصیتی یک فرد و الگوی محیطی او را بدانیم می‌توانیم برخی از نتایج اینگونه جورشدها را پیش‌بینی کنیم. نتایج پژوهش‌ها مؤید آن است که سخت‌روئی پایین منجر به عدم کنترل در هیجان‌ها و عدم سازگاری میشود (لسلی و همکاران، ۱۹۹۴: ۳۶۸).

عصر حاضر عصر مطبوعات، رسانه‌های گروهی و ارتباطات است. دنیای کنونی ما عصر تاخت و تاز وسایل ارتباط جمعی از جمله رادیو، تلویزیون، ماهواره، تلفن همراه و اینترنت می‌باشد. جوان امروز دیگر محدودیت‌های گذشته را ندارد. هر لحظه در هر کجا که باشد می‌تواند با هر نقطه‌ای از جهان که بخواهد ارتباط برقرار کند. ورود به دنیای مجازی و یا به عبارت بهتر زندگی در محیط‌های مجازی امری بدیهی به شمار می‌رود. و از شاخصه‌های مهم رسانه‌های پست مدرن این است که به راحتی در اختیار افراد با سبک‌ها و هنجارهای مختلف اجتماعی قرار گرفته و این امر به مرور میزان کنترل خانواده‌ها و مدارس بر آموخته‌های نسل جدید و نیز کیفیت و جهت‌گیری‌های آموزشی و تربیتی خانواده‌ها، مدارس و جامعه را متأثر ساخته است. بنابراین لازمه تعادل در این محیط‌های مجازی برخورداری از یکسری مهارت‌های فنی و فناوری است (شکوری، ۱۳۸۵).

مفهوم سبک ارتباطی که امروزه به یکی از مفاهیم بنیادین در تحلیل‌های اجتماعی تبدیل شده (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶؛ ربانی و شیرینی، ۱۳۸۸: ۲۱۰ - ۱۱)، یکی از حوزه‌های جدید و مهم مطالعاتی محسوب می‌شود که در سال‌های اخیر توجه عدّه قابل ملاحظه‌ای از محققان اجتماعی را به خود جلب کرده است (شکوری، ۱۳۸۵). بر اساس تعریف لسلی و همکاران، «ارتباطی که بین دو نفر یا در یک گروه کوچک واقع می‌شود که به رفتارهای کلامی و غیر کلامی درون یک اجتماع مربوط بوده و شامل تمام نشانه‌های مورد استفاده برای دریافت و ارسال معنی است. با توجه به این که پیام‌های دریافتی ممکن است از نظر مفهوم با آنچه مورد نظر فرستنده است مغایر باشد، بنابراین معانی باید از طریق مذاکره متقابل بین طرفین مورد نقد و بررسی قرار گیرد تا اعتبار یکسانی بین طرفین پیدا کند» (لسلی و همکاران، ۱۹۹۴: ۳۶۸).

هدف از پژوهش حاضر، بررسی ارتباط میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با سبک ارتباطی معلمان بوده است.

ادبیات تحقیق

در مورد تاریخچه شکل‌گیری اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، به اعتقاد کاستلز در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰، سیستم ارتباط الکترونیکی جدیدی شکل گرفت که از ترکیب رسانه‌های همگانی جهانی و سفارشی و ارتباط کامپیوتری تشکیل شده بود. ویژگی این سیستم جدید، قلمرو ارتباط الکترونیکی را به کل زندگی گسترش داد (کاستلز، ۱۳۹۰: ۴۲۲). عاملی معتقد است «شبکه‌ای شدن جامعه

امروز، معنای همه چیز و هر چیزی را مورد بازاندیشی قرار داده و مفاهیم تازه‌ای را نیز ایجاد کرده است؛ اقتصاد، فرهنگ، اجتماع و حتی مفاهیم عام‌تری همچون مکان و زمان نیز در این فرایند دگرگون شده یا همچنان در حال دگرگونی هستند و معانی و تعاریف نو و جدیدی به خود گرفته‌اند» (عاملی، ۱۳۸۸: ۴).

برای تحلیل رابطه میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی با سبک‌های ارتباطی، باید اجزای مختلف اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی را به‌درستی بشناسیم. در همین زمینه، جکسون (۱۹۹۷) معتقد است برای تحلیل شبکه‌های اجتماعی اینترنتی باید به برخی اصطلاحات پایه توجه کرد. این اصطلاحات عبارت‌اند از: «بازیگران یا گره‌ها» که به واحدهایی در شبکه اشاره دارند که دارای برخی خصیصه‌ها هستند و واحدها با آن خصیصه‌ها به مثابه عضوی از طبقه هم‌ارز تلقی می‌شوند: «روابط» که پیوندهای درونی و بیرونی هستند و «ویژگی‌ها» که در واقع استفاده از فنون طراحی مانند رنگ، متن و «قالب‌بندی» هستند. «شبکه» که گره‌ها یا بازیگران را به هم مرتبط می‌کند و در نهایت، «ساختار شبکه» که ترکیب آرایش و رشته‌های میان گره‌ها یا بازیگران شبکه است (عاملی، ۱۳۸۸: ۵۲).

با تبیین ارتباط میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با سبک ارتباطی معلمین لازم است تا با مروری بر بعضی پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه، مطالعات مرتبط با موضوع را معرفی کرده و نتایج آنها را مورد واکاوی قرار دهیم.

خدیجه ناظری در سال ۱۳۸۷ در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود در دانشگاه علامه طباطبایی، میزان تفاوت معیارهای دوست‌یابی نوجوانان در فضای مجازی و غیرمجازی را بررسی کرده است. پژوهش مذکور بیانگر این مطلب است که معیارهای دوست‌یابی در فضای مجازی و غیرمجازی، دارای تفاوت‌های معناداری با یکدیگر است که می‌تواند نشانگر رابطه میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تغییرات سبک ارتباطی افراد باشد. چنانچه در بررسی عوامل مختلف مؤثر در انتخاب دوست در دنیای واقعی مشخص شد که از نظر پاسخگویان مهم‌ترین عامل «هم‌سن» بودن است. همچنین «اظهار محبت و مهربانی از جانب طرف مقابل»، «تأیید خانواده»، «مشترکات دینی و عقیدتی» و «هم‌جنس بودن»، از دیگر عوامل مهم در انتخاب دوست در دنیای واقعی اظهار شده است. در حالی که در بررسی عوامل مؤثر در انتخاب دوست در دنیای مجازی مهم‌ترین دلیل «آشنایی تصادفی با وی» عنوان شده است. «اظهار مهربانی و محبت از سوی دیگر» و «قرار داشتن فرد مورد نظر در کانون توجه دیگران»، از دیگر عوامل مهم در انتخاب دوست در شبکه‌های اجتماعی است که خود بیانگر رابطه میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی و تغییر در سبک دوست‌یابی افراد است. علاوه بر این، در مقایسه معیارهای دوست‌یابی در دنیای مجازی و واقعی مشخص شد که بیشتر معیارهای دوست‌یابی در اینترنت و دنیای واقعی تفاوت معنی‌داری با یکدیگر دارند؛ به‌گونه‌ای که بر این اساس با آزمون‌های آماری با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت به غیر از عوامل «موفقیت اقتصادی و اجتماعی مشابه» و «جذابیت ظاهری» که تفاوت معناداری در دنیای واقعی و دنیای مجازی نداشتند، میانگین سایر عوامل برشمرده شده در جدول معیارهای دوست‌یابی، تفاوت معناداری با یکدیگر دارند (ناظری، ۱۳۸۷).

پژوهش مسعود کوثری با عنوان جهان فرهنگی کاربران ایرانی در «اورکات» از دیگر پژوهش‌هایی است که می‌تواند بیانگر رابطه میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک ارتباطی کاربران شبکه‌های اینترنتی باشد. در این پژوهش مهم‌ترین علت‌های حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، پیدا کردن دوست (۸۰ درصد) و پس از آن پیدا کردن شریک فعال برای زندگی (۷۰ درصد) عنوان شده است (کوثری، ۱۳۸۶).

تحقیق دیگری که در سال ۸۵ توسط مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) انجام شده، بیانگر این مطلب است که کم شدن ارتباطات چهره‌به‌چهره در میان دوستان، یکی دیگر از مسائلی است که در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی و تغییر سبک ارتباطی جوانان باید به آن اشاره کرد. نتایج این تحقیق، حاکی از آن است که ۶۴/۳ افرادی که دوست یا دوستان اینترنتی داشته‌اند، پس از دوستی با آنها ملاقات نکرده‌اند و تنها ۳۵/۷ پس از دوستی با هم ملاقات داشته‌اند (محمدی، ۱۳۸۸: ۱۷).

پایان‌نامه کارشناسی ارشد «ماکسیم‌سازی انتشار تأثیرات اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی»، پژوهش دیگری است که توسط مینا درود در ارتباط با دامنه تأثیرات شبکه‌های اجتماعی در دانشگاه صنعتی شریف انجام پذیرفته است. در این رساله، با استفاده از فرمول‌های ریاضی تلاش شده دامنه تأثیرات اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی بررسی شود. نتایج پایان‌نامه بیانگر آن است که دامنه انتشار مطالب و آثاری که توسط افراد در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی منتشر می‌شود، بسته به میزان تعداد دوستان قابل مشاهده در صفحه اصلی فردی که اقدام به انتشار پیام کرده است، تعیین می‌شود (درود، ۱۳۸۸). این مطلب می‌تواند بیانگر چگونگی اثرگذاری سبک زندگی مجازی اعضای شبکه‌های اجتماعی بر سایر اعضای شبکه‌های اجتماعی باشد.

ایرج فیضی (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان سبک ارتباطی و استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان ۱۸ - ۱۲ ساله شهر تهران به بررسی رابطه بین استفاده از اینترنت و سبک‌های ارتباطی دانش‌آموزان پرداخته است. نتیجه پژوهش فیضی نشان می‌دهد افرادی که به میزان زیادی از اینترنت استفاده کرده‌اند، خود اظهار داشته‌اند که روابط خانوادگی‌شان دچار آفت و اختلال شده؛ اما روابط دوستانه آنها، گسترده‌تر و مؤثرتر شده است. نگاه کاربران نسبت به اینترنت و استفاده زیاد از اینترنت، متفاوت است. کسانی که در مراحل اولیه استفاده از

اینترنت هستند یا از آن به میزان کم استفاده می‌کنند، آن را ابزار اطلاعاتی و ارتباطی مهمی دانسته و برعکس بیشتر کاربرانی که مدت بیشتری از اینترنت استفاده کرده‌اند، استفاده از آن را برای سرگرمی دانسته‌اند (فیضی، ۱۳۸۴).

«دختران مای اسپیس؛ رسانه‌ای جدید برای تمرین ادبیات جنسیتی و شکل‌گیری هویتی»، دیگر پژوهشی است که ارتباط زیادی با پژوهش پیش رو دارد. در این پژوهش که توسط جنیفر ماری المجلد در سال ۲۰۰۸ صورت پذیرفته، از طریق تحلیل محتوای یک گروه ساخته‌شده توسط دانش‌آموزان دختر دبیرستان منطقه میدوسترن ایالت متحده آمریکا، نشان داده می‌شود که عضویت و حضور در مای اسپیس چگونه سبب تغییر سبک زندگی اعضای شبکه‌های اجتماعی اینترنتی می‌شود. با توجه به آنکه اعضای این گروه اینترنتی، دانش‌آموزان دختر یک مدرسه و ساکن منطقه میدوسترن ایالت متحده آمریکا هستند، پژوهشگر معتقد است تفاوت پروفایل‌ها و نظرات ارسال شده توسط دیگران می‌تواند بیانگر تأثیرات فرهنگی شبکه مای اسپیس و سایر اعضا و گروه‌های این شبکه بر اعضای این گروه باشد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی با نوع پیام‌ها و عکس‌هایی که توسط اعضا منتشر می‌شود، ارتباط وجود دارد (المجلد، ۲۰۰۸).

تحلیل یافته‌ها

در این بخش از پژوهش، برای مشخص شدن نتایج تحقیق، یافته‌های حاصل از پیمایش تحلیل شده و روابط میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی با شاخص‌های مرتبط با سبک زندگی مورد مطالعه قرار خواهد گرفت. شیوه کار به این صورت است که یافته‌های حاصل از پاسخ کاربران کلوب به پرسشنامه اینترنتی، به عنون داده به نرم‌افزار SPSS ارائه و تحلیل آماری آن به صورت جداول و نمودارهایی تحلیل خواهد شد.

جدول شماره ۱: جنسیت پاسخگویان (معلمین)

جنس	درصد فراوانی نسبی	فراوانی
زن	۶۰ درصد	۲۲۸
مرد	۴۰ درصد	۱۵۲
کل	۱۰۰ درصد	۳۸۰

یافته‌های جدولی شماره ۱ نشان می‌دهد که ۶۰ درصد معلمین از زنان و ۴۰ درصد بقیه را مردان تشکیل می‌دهد. در پژوهش حاضر، ۱۵۲ نفر از پاسخگویان را مردان و ۲۲۸ نفر را زنان تشکیل می‌دادند. همچنین ۸۵ درصد از پاسخگویان نتایج حاصل از پیمایش اینترنتی در میان معلمین بیانگر این بود که بیشتر پاسخ‌دهندگان با فراوانی ۴۵/۳ درصد، دارای تحصیلات لیسانس بوده و پس از آن، مقاطع فوق لیسانس، دیپلم و فوق دیپلم به ترتیب بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین هیچ‌یک از شرکت‌کنندگان در مطالعه پیمایشی مذکور متعلق به مقطع تحصیلی دکتری نبوده است. (جدول شماره ۲)

جدول شماره ۲: سطح تحصیلات پاسخگویان (معلمین)

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی نسبی
دیپلم	۷۸	۲۰/۵
فوق دیپلم	۳۲	۸/۴
لیسانس	۱۷۲	۴۵/۳
فوق لیسانس	۹۸	۲۵/۸
دکتری	-	-
جمع کل	۳۸۰	۱۰۰ درصد

جایگاه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی در میان کاربران

پس از مشخص شدن تفکیک سنی، جنسیتی و سطح تحصیلات کاربران، نخستین شاخص مرتبط با بررسی ارتباط میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با سبک‌های ارتباطی معلمین مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این بخش ابتدا از کاربران پرسش شده بود

که: در اوقات فراغت خود در مقایسه با سایر فعالیت‌ها چه میزان وقت خود را به استفاده از اینترنت اختصاص می‌دهید؟ پس از آن، این پرسش مطرح شد که: در زمان استفاده از اینترنت، چه مدت را صرف حضور در شبکه‌های اجتماعی می‌کنید؟

یافته‌ها نشان داد که نزدیک به ۵۰ درصد زنان در مقادیر بالا شامل خیلی زیاد و زیاد، در مقایسه با سایر فعالیت‌های فراغتی، از اینترنت استفاده می‌کنند. این مقدار برای مردان هم نزدیک به پنجاه درصد است. اما حدود ۴۰ درصد زنان و ۲۹ درصد مردان اظهار کرده‌اند که میزان استفاده ایشان از اینترنت در مقایسه با سایر فعالیت‌های اجتماعی، در حد متوسط است و تنها بخش اندکی از پاسخگویان (۱۲/۵۵) درصد زنان و ۲۱/۷ درصد مردان) اظهار داشته‌اند که به میزان کم و خیلی کم در مقایسه با سایر فعالیت‌های اجتماعی، از اینترنت استفاده می‌کنند. بنابراین، یافته‌ها بیانگر نظریه کاستلز در مورد ویژگی‌های سیستم جدید ارتباطات الکترونیک و گسترش قلمرو ارتباط الکترونیکی به کل زندگی بشری است (کاستلز، ۱۳۹۰)؛ چرا که بیشتر معلمان اظهار داشته‌اند که در مقایسه با سایر فعالیت‌های فراغتی، بیشتر وقت خود را به استفاده از اینترنت اختصاص می‌دهند که این امر، نشان‌دهنده نفوذ اینترنت به زندگی اجتماعی و تغییر در سبک زندگی و ارتباطی کاربران شبکه‌های اجتماعی اینترنتی است؛ به گونه‌ای که استفاده از اینترنت در سبد کالای مصرفی اعضای شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده و استفاده اعضای جوامع مجازی از اینترنت در مقایسه با سایر فعالیت‌های فراغتی در مقادیر بالا و متوسط نسبت به سایر مقادیر، کاملاً برتری دارد.

همچنین داده‌ها در مورد میزان استفاده پاسخ‌دهندگان از شبکه‌های اجتماعی نسبت به سایر پایگاه‌های اینترنتی نیز بیانگر آن است که ۵۴/۶ درصد مردان و ۵۴/۴ درصد زنان به میزان خیلی زیاد و زیاد وقت خود را به استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اختصاص می‌دهند. همچنین میزان استفاده مردان ۲۶/۳ درصد و ۲۸/۹ درصد زنان از شبکه‌های اجتماعی در حد متوسطی است. در این میان تنها ۱۹ درصد مردان و ۱۶/۶ درصد زنان معلم اذعان داشته‌اند که در مقادیر کم و خیلی کم از شبکه‌های اجتماعی اینترنتی استفاده می‌کنند. بنابراین، می‌توان گفت میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و افزایش ساعات حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی رابطه مثبتی وجود دارد.

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک‌های ارتباطی مجازی

آنچه گذشت، بیانگر ارتباط میان شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک‌های ارتباطی افراد در جهان واقعی بود؛ اما موضوع دیگری که مطرح می‌شود این است که میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک‌های ارتباطی افراد در جهان مجازی چه ارتباطی وجود دارد؟

با توجه به اینکه رابطه میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک ادبیات و محاوره افراد در بخش گذشته مورد بررسی قرار گرفت، در این بخش تنها به دو گویه که می‌تواند به صورت محسوس‌تر رابطه میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک‌های ارتباطی جوانان در جهان مجازی را نشان دهد، اکتفا شده است.

در ابتدا با توجه به آنکه پروفایل افراد، مهم‌ترین فضای شخصی هر فرد در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی است و چگونگی طراحی آن می‌تواند بیانگر زمینه‌های فرهنگی مرتبط با سبک‌های ارتباطی مجازی هر کاربر باشد، از ایشان پرسش شده تا چه اندازه مشاهده پروفایل دیگران در شیوه طراحی پروفایل شما تأثیر داشته است؟ در پرسش دوم نیز در مورد چگونگی تأثیرپذیری افراد از مشاهده تصاویر دیگران برای بازگذاری نوع تصویر انتخاب‌شده در پروفایل ایشان پرسش شده است.

آنچه پاسخ کاربران گواه آن می‌باشد، این مطلب است که اثرپذیری اعضا برای طراحی پروفایل خود از پروفایل سایرین، فراوانی بالایی را در میان هر دو جنس به خود اختصاص داده است؛ به طوری که در مقادیر بالا شامل کاملاً، خیلی زیاد و زیاد، بیش از ۷۵ درصد زنان و حدود ۷۰ درصد مردان معتقدند مشاهده پروفایل دیگران در شیوه طراحی پروفایل ایشان اثرگذار بوده است. به طور دقیق‌تر، ۱۶/۲ درصد از زنان و ۳۵/۹ درصد از مردان بیان کرده‌اند که طراحی پروفایل دیگران در شیوه طراحی پروفایل آنان، کاملاً تأثیر گذاشته است. همچنین ۵۸ درصد از زنان و ۳۰/۳ درصد از مردان به میزان بسیار زیادی از شیوه طراحی پروفایل دیگران، تأثیر پذیرفته‌اند که نشان‌دهنده وجود ارتباط زیاد بین عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و این شاخص سبک ارتباطی مجازی است. نوع نوشته‌هایی که افراد برای معرفی خود در پروفایل استفاده می‌کنند در کنار شیوه انتشار عکس‌ها و تصاویر موجود در پروفایل و رنگ‌آمیزی آن، پروفایل هر فرد را به مهم‌ترین نماد فرهنگی مرتبط با وی که بیانگر سبک ارتباطی مجازی او است، تبدیل کرده است. بنابراین، یافته‌های تحقیق در ارتباط با این شاخص می‌تواند ارزیابی مناسبی برای درک هر چه بهتر رابطه میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک ارتباطی مجازی در اختیار ما قرار دهد. همان طور که مشاهده می‌شود، تأثیرپذیری زنان از پروفایل دیگران بیش از مردان است. پاسخ افراد، به‌خوبی بیانگر آن است که هر فرد در ابتدا استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی، از نمادهای آشکار سبک ارتباطی مجازی دیگران تأثیر می‌پذیرد؛ به عبارت دیگر، می‌توان گفت ویژگی‌ها و قالب‌بندی مربوط به هر بازیگر شبکه اجتماعی، تحت تأثیر رابطه‌ها شکل می‌گیرد و آن‌گونه که کاستلز می‌گوید:

بهایی که باید برای ورود به این سیستم (جوامع مجازی) پرداخت، تطابق یافتن با منطق، زبان، ورودی‌ها و سیستم رمزگذاری و رمزگشایی آن است (کاستلز، ۱۳۹۰).

موضوع دیگر در خصوص با استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی مجازی افراد، تأثیرپذیری ایشان در زمینه انتخاب تصویر پروفایل از عکس سایر اعضای شبکه‌های اجتماعی اینترنتی است. با توجه به آنکه مورد قبل ترکیب عکس، متن و رنگ را شامل می‌شد و این مورد تنها به موضوع عکس توجه دارد، انتظار می‌رود درصد فراوانی افرادی که پذیرفته‌اند از عکس دیگران تأثیر پذیرفته‌اند، کمتر باشد. با همین توضیح، مشاهده می‌کنیم که ۴۰ درصد زنان و ۳۵ درصد مردان عنوان کرده‌اند انتخاب تصویر پروفایل آنان در مقادیر کاملاً، خیلی زیاد و زیاد، متأثر از انتخاب عکس پروفایل دیگران بوده است. سطوح این تأثیرپذیری به این صورت بوده که ۳/۶ درصد از زنان بیان کرده‌اند کاملاً از پروفایل دیگر اعضا تأثیر گرفته‌اند؛ در حالی که هیچ‌یک از مردان در چنین سطحی تأثیری نپذیرفته‌اند. در سطح خیلی زیاد، ۷/۶ درصد زنان و ۱۱/۶ درصد مردان تأثیر گرفته‌اند. در سطح زیاد نیز یافته‌ها به این صورت است که بیش از ۱۰ درصد از زنان و نیز بیش از ۲۲ درصد از مردان ابراز داشته‌اند که از عکس پروفایل دیگران تأثیر گرفته‌اند. ۱۳/۱ درصد زنان و ۲۵/۹ درصد مردان معتقدند تا حدودی از عکس پروفایل دیگران برای نوع عکس انتخابی خود تأثیر پذیرفته‌اند. در مجموع، ۲۸/۸ درصد زنان و ۲۵/۵ درصد مردان ضمن آنکه تأثیرپذیری از عکس پروفایل دیگران برای انتخاب عکس پروفایل خود را انکار نکرده‌اند، اما معتقدند این تأثیرپذیری در سطح کم و خیلی کم است. در این میان، تنها ۱۶/۳ درصد افراد اعم از زن و مرد تأثیرپذیری از عکس پروفایل دیگران را به طور کامل رد کرده‌اند.

درصدهای فراوانی مذکور برای تأثیرپذیری از عکس پروفایل دیگران که مقوله‌ای شخصی است، قابل توجه است و نشانگر رابطه میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی مجازی افراد در ارتباط با نوع عکس انتخابی، مربوط به پروفایل ایشان است. بنابراین، با توجه به یافته‌های مربوط به دو گویه مرتبط با سبک ارتباطی مجازی افراد مشاهده می‌شود که میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی اعضا در فضای مجازی نیز ارتباط قابل توجهی وجود دارد. توجه به دو موضوع مذکور، یعنی رابطه میان عضویت و استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی با شیوه طراحی صفحه پروفایل و تصاویر به کار رفته در آن، زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که بیان کاستلز در مورد نتیجه گسترش جوامع مجازی و ایجاد شبکه‌های کارکردی یا کولاهای تصویری را به یاد آوریم.

به تعبیر کاستلز، نتیجه گسترش جوامع مجازی، دگرگون شدن زندگی بشری به گونه‌ای است که مناطق از معنای فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی خود تهی شده و در شبکه‌های کارکردی یا کولاهای تصویر گنجانده می‌شوند (کاستلز، ۱۳۹۰). بر اساس این نظریه، پروفایل بازیگران شبکه‌های اجتماعی و تصاویر ایشان را می‌توان نماد معنای فرهنگی مرتبط با ایشان دانست و از این حیث، رابطه میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و شیوه طراحی پروفایل افراد و نوع عکسی که هر یک از اعضا برای پروفایل خود به نمایش می‌گذارد، اهمیت بسزایی در تحلیل رابطه میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک ارتباطی معلمان می‌یابد.

شبکه‌های اجتماعی مجازی و سبک‌های ارتباطی

در ادامه، به این موضوع پرداخته شده که چه رابطه‌ای میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی و نمادهای فرهنگی مرتبط با سبک‌های ارتباطی واقعی وجود دارد؛ این موضوع یعنی ارتباط میان عضویت و حضور در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و نمادهای عینی مرتبط با سبک‌های ارتباطی معلمان، از سه منظر: نوع پوشش، شیوه به‌کارگیری الفاظ و عبارات مرتبط با ادبیات افراد و ایجاد شرایط برقراری ارتباط با جنس مخالف مورد پرسش قرار گرفته است. دلیل انتخاب این سه مقوله، آن است که معلمان به دلیل عینی بودن این موارد می‌توانند به راحتی قضاوت خود را در این مورد بیان کنند.

در پاسخ به گویه نخست، ۴۵/۲ درصد زنان و ۲۵/۲ درصد مردان معتقدند عضویت در شبکه‌های اجتماعی در مقادیر بالا (کاملاً، خیلی زیاد و زیاد) این امکان را برای اعضا فراهم ساخته که در شرایط راحت‌تری نسبت به فضای واقعی با جنس مخالف ارتباط دوستانه برقرار کنند. همچنین ۲۰/۶ درصد زنان و ۲۶/۵ درصد مردان بر این باور هستند که عضویت در شبکه‌های اجتماعی تا اندازه‌ای تأثیراتی بر این موضوع دارد. این در حالی است که ۲۴/۵ درصد مردان معتقدند عضویت در شبکه‌های اجتماعی هیچ تغییری را در نوع برقراری ارتباط دوستانه ایشان با جنس مخالف نسبت به فضای حقیقی جامعه ایجاد نکرده و در نهایت، تنها ۱۴ درصد زنان بر این باور هستند که عضویتشان در شبکه‌های اجتماعی فاقد هر گونه تأثیر بر شیوه برقراری ارتباط با جنس مخالف بوده است. با توجه به آنکه در جامعه دینی ایران همواره مفهوم حیا برای بانوان مسأله‌ای مهم تلقی می‌شود، آمار مذکور به‌خوبی بیانگر نوعی تغییر در سبک برقراری ارتباط میان بانوان و جنس مخالف است. بانوان که در محیط بیرونی جامعه دارای محدودیت‌هایی برای برقراری ارتباط جنس مخالف هستند، در جوامع مجازی برخی محدودیت‌ها را کنار گذاشته و رفته‌رفته به ارتباط صمیمانه با جنس مخالف مبادرت می‌ورزند.

پرسش بعدی این‌گونه مطرح شده که حضور در شبکه‌های اجتماعی تا چه اندازه بر سبک پوشش شما در محیط بیرونی تأثیر گذاشته است. در حقیقت، این پرسش در صدد است تا رابطه‌ی میان عضویت و حضور در شبکه‌های اجتماعی و تأثیرپذیری افراد از تصاویر، نظرات و گفتمان سایرین را برای انتخاب نوع پوشش مورد بررسی قرار دهد. در سطح کاملاً و خیلی زیاد، هر دو جنس معتقدند که استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی هیچ تأثیری بر سبک پوشش بیرونی ایشان نداشته، اما ۱۹/۷ درصد زنان و ۵/۹ درصد مردان معتقدند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی، تأثیر زیادی بر نوع پوشش ایشان داشته است. همچنین ۲۹/۸ درصد زنان و ۳۵/۵ درصد مردان اذعان داشته‌اند که این استفاده، تا اندازه‌ای بر سبک پوشش ایشان اثرگذار است. در مقادیر کم و خیلی کم نیز در مجموع، ۳۷/۵ درصد مردان و ۳۹ درصد مردان معتقدند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی بر شیوه انتخاب پوشش ایشان تأثیرگذار بوده؛ اما در نهایت ۲۱ درصد مردان و ۱۱/۴ درصد زنان معتقد هستند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی هیچ‌گونه تأثیری بر نوع پوشش ایشان نداشته است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در این زمینه هم استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی بیشترین تأثیر را بر بانوان عضو داشته است. اگرچه درصد کسانی که معتقدند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی تأثیر زیادی بر سبک پوشش دارد، نسبت به گویه قبل کمتر است، اما همین درصد نیز قابل توجه است؛ به‌ویژه که هنوز درصد زیادی از پاسخگویان معتقدند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی تا اندازه‌ای دارای تأثیراتی بر پوشش است. بنابراین، پاسخ کاربران به این گویه نیز نشان می‌دهد که میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و انتخاب نوع پوشش که یکی از شاخص‌های سبک ارتباطی است، ارتباط معناداری وجود دارد.

گویه‌ی مطرح‌شده بعدی به تأثیر استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی بر شیوه بیان و انتخاب نوع الفاظ اعضا می‌پردازد. در حقیقت، این گویه بیانگر رابطه‌ای است که میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک ادبیات و زبان محاوره‌ای اعضا وجود دارد. در حالی که در صد فراوانی مردانی که معتقد هستند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی کاملاً بر شیوه بیان آنها مؤثر بوده صفر است، ۱۱ درصد زنان بر این باورند که استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی کاملاً بر نوع زبان محاوره‌ی ایشان اثرگذار بوده است. در سطوح خیلی زیاد و زیاد نیز در مجموع ۳۰/۶ درصد مردان و ۳۰/۳ درصد زنان معتقدند استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی دارای تأثیراتی بر سبک زبان‌گزینی ایشان بوده است. در این میان، تنها ۱۰/۹ درصد مردان و ۶/۶ درصد زنان به طور کلی، تأثیر استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی بر شیوه بیان و انتخاب الفاظ را انکار کرده‌اند. آمار همچنین بیانگر وجود ارتباط در سطوح مختلف میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک ارتباطی معلمین است.

اما نگاهی به هر سه گویه مطرح‌شده، بیانگر آن است که حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، همان‌گونه که عاملی می‌گوید، فرصت‌های بی‌مانندی را برای دنبال کردن فعالانه و متعامل پروژه‌های مرتبط با هویتی که استفاده از آنها غیر ممکن و حتی باورنکردنی است، ارائه کرده (عاملی، ۱۳۸۸) و میان استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سبک‌های ارتباطی افراد در جهان واقعی، شاهد وجود نوعی ارتباط هستیم.

از سوی دیگر، یافته‌های پیمایش به‌خوبی بیانگر فرایند فیزیکی - مجازی شدن (عاملی، ۱۳۸۸) به گونه‌ای است که افراد به صورت شبانه‌روزی در معرض ارتباطات تازه هستند و با جهان اجتماعی و در پی آن با ارزش‌ها، هنجارها، آیین‌ها و امور تازه‌ای مواجه و آشنا می‌شوند.

نتیجه‌گیری

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، به عنوان مهم‌ترین مصادیق این امر، به محلی برای حضور اقشار مختلف جامعه به‌ویژه جوانان و مکان تبادل آرا و افکار و تأمین نیازهای متناسب با زندگی اجتماعی ایشان تبدیل شده‌اند. امروزه با گسترش کارکردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات، شاهد تغییراتی چشمگیر در ابعاد مختلف زندگی انسان‌ها هستیم؛ تغییراتی که در نگاهی کلان، منجر به تغییر سبک‌های ارتباطی انسان عصر جامعه اطلاعاتی شده است. ایجاد جوامع مجازی به عنوان آخرین دستاورد، توانسته کارکردهای گوناگون فناوری اطلاعات و ارتباطات را با زندگی اجتماعی افراد گره زند و به دو شکل، منجر به تغییر سبک ارتباطی افراد شود؛ نخست این که افزایش ساعات استفاده از اینترنت و گشت و گذار در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، نتیجه مستقیم ایجاد چنین جوامعی است و دوم آن که تغییر شیوه ارتباطی افراد در ارتباط با شیوه برقراری رابطه با جنس مخالف، سبک پوشش و یا ادبیات گفتاری اعضا، ناشی از تأثیرات جوامع مجازی است؛ جوامعی که به ظاهر مانند جامعه حقیقی عمل می‌کنند؛ با این تفاوت که هویت حقیقی اعضا در نگاه اول، مجهول است. اما همین هویت‌های مجهول توانسته‌اند تا اندازه زیادی بر زندگی سایر اعضا اثرگذار باشند و حتی سبک پوشش، ادبیات گفتاری و چگونگی حضور دیگران در فضای مجازی را تحت تأثیر قرار دهند. بنابراین، مطالعه شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، اولاً قدرت جوامع مجازی را برای در اختیار گذاشتن اشکال جدید جامعه‌پذیری نشان داده و ثانیاً نشان می‌دهد مشارکت بر خط، فرصت‌های بی‌مانندی را برای دنبال کردن فعالانه و متعامل پروژه‌های مرتبط با هویتی که استفاده از آن‌ها غیر ممکن و حتی باور نکردنی است، ارائه می‌کند. شاید زمانی که برای نخستین بار پدیده شبکه‌های اجتماعی اینترنتی در ایران ظهور پیدا کرد، کسی فکر نمی‌کرد روزی همین شبکه‌های اجتماعی با اعضای که اثبات هویت واقعی‌شان در فضای مجازی، عملی دشوار است، به منبعی برای تأثیرگذاری بر جامعه ایرانی تبدیل شوند.

انجام این مطالعه که در قالب نظرسنجی از طریق پیمایش اینترنتی انجام شد، بیانگر این مطلب است که میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی با سبک ارتباطی معلمان ارتباطی وجود دارد که نباید از آن چشم‌پوشی کرد. سنجش میزان استفاده از اینترنت در مقایسه با سایر فعالیت‌های فراغتی در میان معلمان نشان داد اعضا تمایل زیادی برای استفاده از اینترنت در مقایسه با سایر فعالیت‌های فراغتی دارند. این میزان، برای زنان اندکی بیشتر از مردان است. از سوی دیگر، در میان کسانی که اینترنت را به سایر فعالیت‌های فراغتی ترجیح می‌دهند، درصد قابل توجهی از افراد (بیش از نیمی از آنان) بیشتر وقت خود را به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌گذرانند. این میزان، در میان زنان و مردان مشابه است. همچنین بررسی رابطه میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی اینترنتی با سبک‌های ارتباطی از سه بعد مختلف نیز نتایج قابل توجهی را در بر داشت:

در بخش نخست، داده‌های پژوهش حاکی از آن بود که استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی باعث شده تا ارتباط با جنس مخالف در میان اعضا نسبت به جامعه بیرونی فزونی داشته باشد که البته این موضوع جای تأمل دارد و لازم است به عنوان یکی از چالش‌های مرتبط با موضوع عفاف مورد مطالعه قرار گیرد. در بخش دوم مشاهده کردیم که تأثیر استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بر سبک پوشش افراد، کمتر از مقوله قبلی است؛ اما این سطح از تأثیرگذاری، برای زنان بیشتر از مردان است. در نهایت، در بخش سوم با بررسی تأثیر استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بر شیوه بیان و انتخاب الفاظ ملاحظه شده که تقریباً یک سوم اعضا در مقادیر بالا اذعان به پذیرش تأثیرات داشته‌اند. در این سطح هم زنان بیش از مردان تأثیر پذیرفته‌اند. در مورد رابطه میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی مجازی افراد نیز شاهد بودیم طراحی پروفایل افراد به عنوان خانه مجازی ایشان که عصاره تمامی نمادهای فرهنگی مرتبط با هر فرد در فضای مجازی است، تا اندازه زیادی تحت تأثیر مشاهده پروفایل دیگر اعضای کلوب بوده است. همچنین در مورد چگونگی انتخاب عکس موجود در پروفایل اعضا نیز شاهد بودیم تنها درصد اندکی، تأثیرپذیری از مشاهده عکس سایر اعضا را انکار کرده‌اند که در نهایت، بر اساس پاسخ مشارکت‌کنندگان در نظرسنجی، رابطه میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی مجازی افراد اثبات می‌شود. بر همین اساس، پژوهش مذکور نشان داد رابطه‌ای جدی میان استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و سبک ارتباطی معلمان وجود دارد.

منابع و مراجع

- [۱] آزاد ارمکی، ت (۱۳۸۶) زندگی روزمره در ایران: زندگی روزمره، قدرت و فرهنگ، تهران: جهاد دانشگاهی.
- [۲] آسایرگر، آ (۱۳۷۹) روش‌های تحلیل رسانه‌ها، مترجم: پرویز اجلالی، مؤسسه تحقیقات و پژوهش رسانه.
- [۳] درود، س. م (۱۳۸۸) ماکسیمم‌سازی انتشار تأثیرات اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی، تهران: دانشگاه صنعتی شریف.
- [۴] شکوری، ع (۱۳۸۵) «تمایزپذیری و هویت اجتماعی مبتنی بر مصرف: مطالعه موردی جوانان شهر تهران»، مجله جهانی رسانه، شماره ۲.
- [۵] صدیق بنای، ه (۱۳۸۷) آشنایی با شبکه‌های اجتماعی، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ای روزانه همشهری.
- [۶] عاملی، س. ر (۱۳۸۳) «جهانی شدن‌ها: مفاهیم و نظریه‌ها»، فصلنامه ارغنون، شماره ۲۴.
- [۷] عاملی، س. ر (۱۳۸۷) «دوجوانی شدن و دوفضایی شدن فرهنگ»، در: مجموعه مطالعات فرهنگی، مصرف فرهنگی و زندگی روزمره ایرانیان، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- [۸] عاملی، س. ر (۱۳۸۸) شبکه‌های علمی مجازی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- [۹] فیضی، ا (۱۳۸۴) سبک فراغتی و استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان ۱۸ - ۱۲ ساله شهر تهران، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- [۱۰] کاستلز، م (۱۳۹۰) عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ (ظهور جامعه شبکه‌ای)، مترجم: احمد علیقلیان و افشین خاکباز، چاپ هفتم، تهران: انتشارات طرح نو.
- [۱۱] کوثری، م (۱۳۸۶) جهان فرهنگی کاربران ایرانی در شبکه دوست‌یابی اورکات، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- [۱۲] محمدی، پ (۱۳۸۸) «دوستی‌های اینترنتی؛ حرکت با چراغ خاموش»، علم روز، شماره ۱۷۴.
- [۱۳] ناظری، خ (۱۳۸۷) «بررسی میزان تفاوت معیارهای دوست‌یابی نوجوانان در فضای مجازی و غیر مجازی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.
- [14] Alexa. (2012) Top sites in iran, retrieved in 6 january, 2012 in <http://www.alexacom.com/topsites/countries/ir>.
- [15] Almjeld, M (2008) The girls of myspace: new media as gendered literacy practice and identity construction. College of Bowling Green State University.
- [16] BBC. (2004) How have computers, the internet. E-mail and mobile phones changed your Life?, Retrieved in 16 July, 2010 in <http://news.bbc.co.uk>.
- [17] Castells, M (2007a) Mobile communication and society a global perspective, the information revolution & global politics. Norwood Mass: Books 24x 7. Com
- [18] Cheney, d (1994) The cultural turn, New York: Routledge.
- [19] Leslie, G. R., Larson, R. F., & Gorman, B.L (1994) Introductory Sociolgy, Oxford: Oxford Un. Press.